

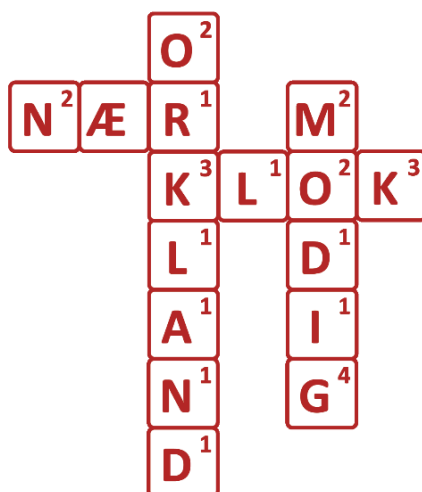

Temaplan: Vold i nære relasjoner

Kommunestyret i Orkland kommune 26.10.2022

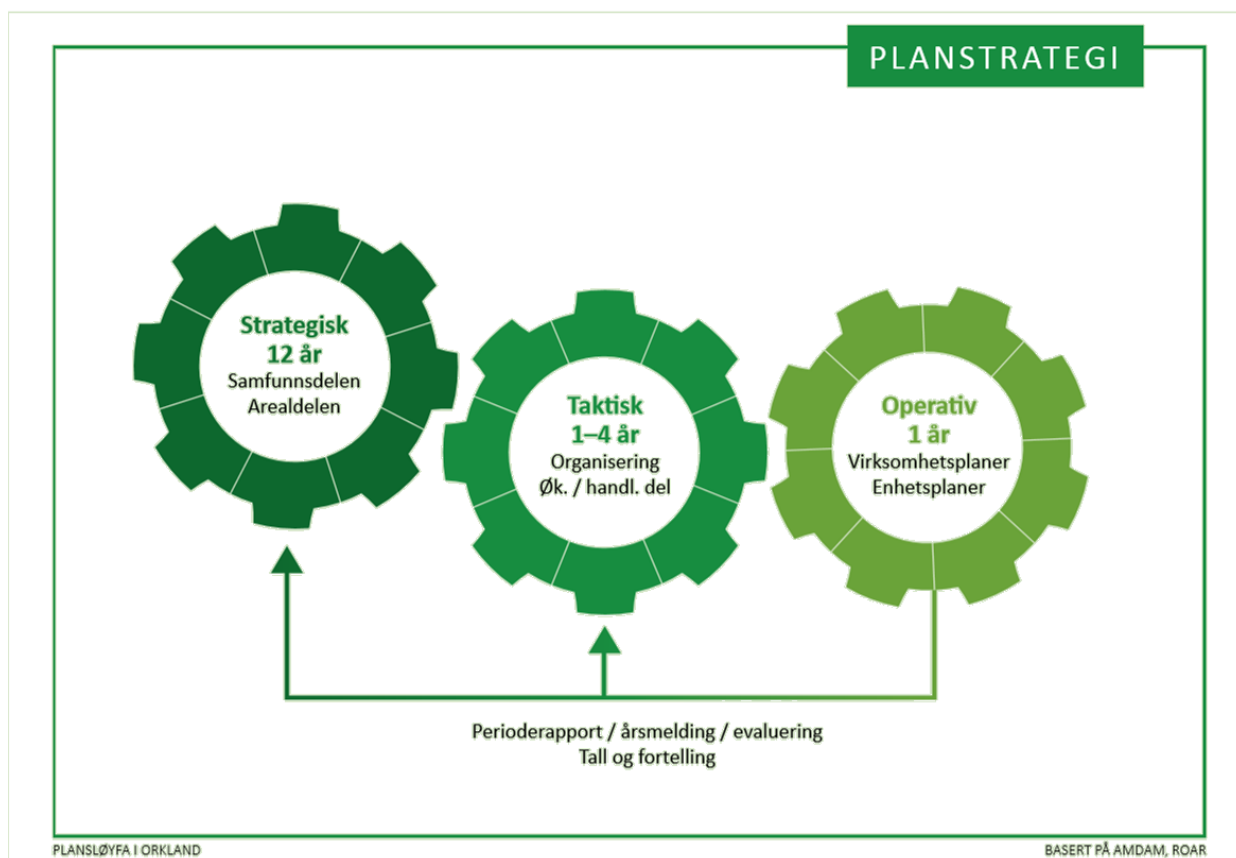
Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
2. Sammendrag	5
3. Bakgrunn	6
3.1. Formålet med planen	6
3.1.1. Hva er vold i nære relasjoner?	8
3.1.2. Vold i nære relasjoner - ulike typer for vold	8
3.2. Dagens situasjonsbilde	10
3.2.1. Hva gjør jeg ved mistanke om at et noen utsettes for vold	12
3.2.2. Flytskjema ved mistanke om vold og overgrep mot barn	13
3.2.3. Flytskjema ved mistanke om vold og overgrep mot voksne	14
3.3. Forankring av temaplanen	15
4. Sentrale og lokale føringer	16
4.1. Lovverk og føringer fra sentrale myndigheter	16
4.2. Lokale føringer	18
4.2.1. Føringer fra kommuneplanens samfunnsdel	18
4.3. FNs bærekraftsmål - fra globalt til lokalt	19
5. Tiltak og økonomiske konsekvenser	19
5.1. Oversikt tiltak	19
5.2. Tidslinje for gjennomføring	20
6. Forventede resultater	20
Vedlegg	21

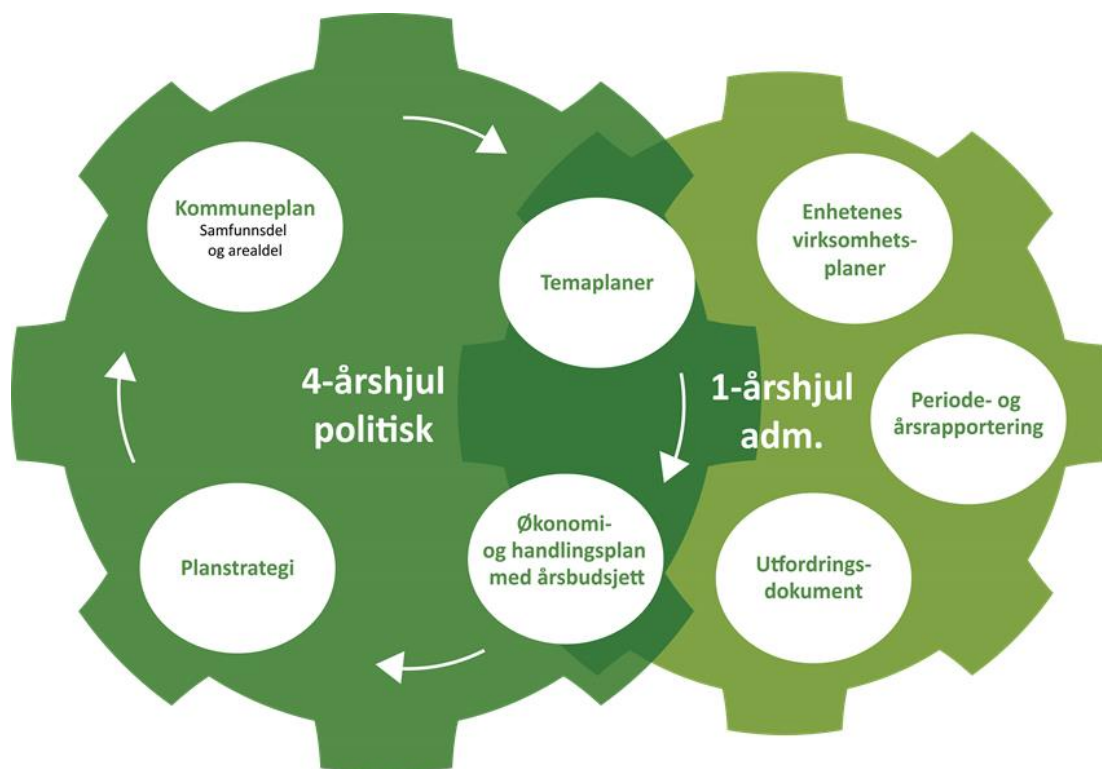

1. Innledning

For å få et enkelt og godt kommunalt plansystem må det være sammenheng mellom kommunens ulike planer. Temaplaner er plassert mellom strategisk og taktisk nivå, det vil si mellom samfunnsdelen og økonomi- og handlingsplanen. Temaplanene belyser og gir kunnskap om utvalgte fag- og temaområder. Temaplanene inneholder en handlingsdel med prioriterte tiltak. Dersom gjennomføring av tiltak har økonomiske konsekvenser, vil disse tiltakene behandles som innspill i budsjettarbeidet.

Samfunnsdelen legges til grunn for alt arbeid og videre utvikling av kommunen. Den er styrende for prioriteringer i økonomi- og handlingsplan og øvrige planer. Økonomi- og handlingsplan med årsbudsjett utgjør kommuneplanens handlingsdel.

Figuren viser hvordan Orkland kommune skal ha et sammenhengende plan- og styringssystem inndelt i 4-årshjul og 1-årshjul. De strategiske plandokumentene og prosessene er plassert i det fireårige løpet. Det innebærer at den langsiktige delen av kommuneplanen (samfunnsdelen) bør oppdateres minst en gang i fireårsperioden. Dette er spesielt viktig i oppstarten av kommunen - et førstegenerasjons planverk. De to årshjulene virker sammen, og er gjensidig avhengige av hverandre. Økonomi- og handlingsplanen blir selve «navet» i systemet, der strategier og temaplaner følges opp av tiltak og handling som prioriteres i årsbudsjettet. Alle temaplaner publiseres på et eget «planområde» på hjemmesida, og mer informasjon om kommunens planer og plansystem finnes her: <https://www.orkland.kommune.no/planer>

2. Sammendrag

Vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet med store konsekvenser både for den som utsettes direkte, og for den som lever i en tilværelse med vold. Denne volden utgjør et omfattende samfunns- og folkehelseproblem og er en av de største likestillingsutfordringene.

Barn og voksne skal ikke leve i utrygghet i sine egne hjem i frykt for personer de i utgangspunktet anser som sine nærmeste. Vi kan ikke godta at for noen er borte best fordi volden gjør hjemmet til et farlig sted. Alle skal ha friheten og muligheten til å leve trygge liv.

Det er kun den som utøver vold som er ansvarlig for sine handlinger. Offentlige myndigheter har en forpliktelse til å beskytte enkeltmennesket og forebygge og bekjempe denne kriminaliteten. Det framgår både av norsk lovgivning og internasjonale konvensjoner.

Vold i nære relasjoner er ikke bare fysisk vold, men også psykiske, seksuelle og økonomiske overgrep mot en person voldsutøveren har en nær relasjon til. Det kan være vold fra nåværende eller tidligere partner, inkludert kjæreste, samboer og ektefelle. Det kan også være vold mot andre i nær relasjon, både barn, unge, voksne og eldre. Vold mot familiens kjæledyr kan også være en del av voldsbildet. Ofte har volden en digital dimensjon. I ytterste konsekvens tar vold i nære relasjoner liv.

Når det er følelsesmessige bånd mellom voldsutsatt og voldsutøver kan det være vanskelig å bryte ut av et voldelig forhold. I mange tilfeller holdes volden skjult gjennom frykt, skam, isolasjon, manipulering og fornektelse. Den voldsutsatte vil ofte forsøke å skjule sin situasjon, barn er lojale mot sine foreldre og voldsutøver benekter at volden finner sted. Dette stiller politi og hjelpeapparat overfor noen særlige utfordringer. Det vanskeliggjør avdekking, etterforskning og muligheten til å bistå og beskytte voldsutsatte på en god måte.

Kommunen skal styrke handlingskompetansen til å kunne forebygge, avdekke og stoppe vold i nære relasjoner mot personer i alle aldre i tråd med regjeringens handlingsplan frihet fra vold. Planen skal sikre etablering og samordning av tiltakene som er rettet mot både voldsutsatt og voldsutøver. Ledelsen i kommunen har ansvar for å følge opp, fordele oppgaver og implementere tiltakene i samarbeid med planansvarlig. Det skal sikres at tiltak som krever det, kommer inn i budsjett og årsplaner.

3. Bakgrunn

Vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet, et angrep på grunnleggende menneskerettigheter, og et folkehelseproblem. Marginaliserte grupper (barn, fremmedspråklige, eldre) er mest utsatt, og pårørende opplever å ikke bli tatt nok på alvor når de formidler bekymring og/eller risiko til politi, helsevesen og hjelpeapparat. Profesjonalisering og spesialisering av velferdsstatens tjenester har gitt høyere kvalitet på tjenestene, men samtidig medvirket til at tjenesteapparatet kan fremstå som fragmentert og med utfordringer knyttet til å ivareta helheten i den enkeltes behov for hjelp. Det er et mål for regjeringen at hjelpen skal være helhetlig, samordnet og likeverdig, og den skal inkludere både utsatte for vold i nære relasjoner, utsattes barn og voldsutøver.

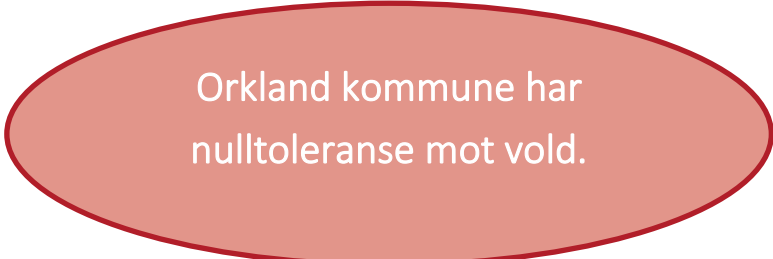
Volden har mange uttrykk og omfatter fysiske, psykiske, seksuelle og materielle overgrep mot en person som voldsutøveren har en nær relasjon til. Det kan handle om overgrep mot nåværende eller tidligere kjæreste, samboer eller ektefelle der barna er vitne til denne volden. Det kan være barn, barnebarn eller andre nære slektnings overgrep mot eldre, det kan gjelde barn som opplever vold i familie og det kan handle om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I ytterste konsekvens tar denne volden liv. Vold i nære relasjoner er ingen privatsak, men et samfunnsansvar.

3.1. Formålet med planen

Noen barn og unge, voksne og eldre blir utsatt for vold fra mennesker som skulle gitt dem trygghet. Mange er redde der de skulle vært trygge, nemlig i familien. **Målet er at alle hjem i Orkland skal være en arena for trygghet og omsorg - fri for vold.**

Denne temaplanen skal være et verktøy for å styrke og samordne den kommunale innsatsen mot vold i nære relasjoner uavhengig av alder. Den gjelder for alle ansatte både i kommunen og politiet, og vi ønsker også at den kan være et verktøy for de frivillige i kommunen som er engasjert i aktiviteter der barn og unge, voksne og eldre deltar. Alle som jobber med barn og unge skal få kunnskap og støtte når det gjelder å oppdage og å melde fra ved mistanke om vold i nære relasjoner. Alle som jobber med voksne og eldre skal få den kunnskap og støtte de trenger når det gjelder å oppdage og å melde fra ved mistanke om vold i nære relasjoner blant voksne og eldre.

Vold i nære relasjoner er ofte vanskelig å oppdage. Vi ønsker derfor at denne handlingsplanen skal bidra til å skape en kultur for å bry seg og bry seg om, slik at vi sammen får stoppet volden og hindret at ny vold oppstår.

Orkland kommune har
nulltoleranse mot vold.

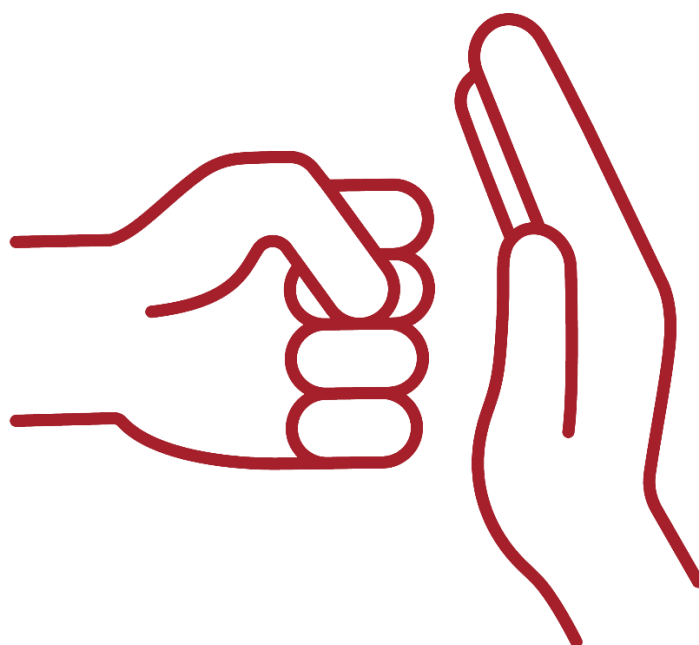
Mistanke om vold og overgrep mot barn og unge oppstår gjerne i offentlig tjeneste som møter barn, unge og familier. Eksempel på dette er helsestasjoner, barnehager, skoler og deler av følgende tjenester; øvrige helsetjenester, flyktningtjenesten, psykisk helse- og rusarbeid, Nav, pleie- og omsorgstjenesten og kulturtjenesten.

Mistanke om vold og overgrep mot voksne og eldre kan også oppstå i offentlig tjeneste som møter mange voksne og eldre. Eksempel på dette kan være fastlege, Nav, pleie- og omsorgstjeneste og institusjoner.

Barnevern og politi har en spesiell rolle i saker som omhandler barn og unge under 18 år. Det kan oppstå mistanke om at et barn er utsatt for, eller er vitne til vold, overgrep eller alvorlig omsorgs- svikt. Da skal barneverntjenesten kobles inn og styre den videre håndteringen. Barnevernet og den oppdagende instans avgjør hvem som eventuelt melder videre til politiet.

Målet med handlingsplanen både når det gjelder barn og voksne, er at man gjennom å øke kunnskap og samhandling mellom de ulike tjenesteyterne i kommunen og øvrig hjelpeapparat som politi og rettsvesen, skal bli bedre på:

- gi informasjon, forebyggende og holdningskapende arbeid
- gi bedre informasjon og hjelp til utsatte generelt, og til sårbare grupper spesielt
- ha en oversikt over utbredelsen av vold i nære relasjoner i Orkland kommune
- se ulike tiltak og virkemidler i sammenheng
- trygge og støtte ansatte som har mistanke om, eller avdekker vold i nære relasjoner
- ha tydelige samhandlingsrutiner
- rask agering når saker oppstår
- ta mistanke om vold i nære relasjoner på alvor
- bidra til helhetlig og samordnet bistand til utsatte

3.1.1. Hva er vold i nære relasjoner?

Vold

Vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil (*Isdal, 2003, Alternativ for Vold*)

Vold i nære relasjoner omhandler

Vold i nære relasjoner har noen iboende kjennetegn som skiller denne volden fra annen vold, for eksempel vold på offentlig sted. Når voldsutøvelsen finner sted i nære relasjoner, blir konsekvensen mer omfattende og dyptgripende.

3.1.2. Vold i nære relasjoner - ulike typer for vold

Fysisk vold

Enhver form for fysisk handling som skader eller kontrollerer et annet menneske, ung som gammel. Fysisk mishandling inkluderer; Dytting, risting, lugging, biting, klyping, kasting, rivning i klær, skålding, angrep med ulike gjenstander, slag, sparking, vridning av arm, holde opp mot veggen, legge i gulvet, binding, kveletak, brennemerking, bruk av slag-, stikk-, eller skytevåpen. I verste fall kan fysisk vold føre til tap av liv.

Psykisk vold

Psykisk vold er bruk av ord, stemme, handling eller mangel på handling som kontrollerer, skader eller krenker et annet menneske. Psykisk mishandling inkluderer; utskjelling, direkte eller indirekte trusler, degraderende og vanærende atferd, ignorering, framsetning av uriktige beskyldninger, utøving av kontroll og isolering. Trusler og plaging kan også bli framsatt på SMS, MMS, Facebook eller andre sosiale medier. **Latent vold** er en form for psykisk vold, hvor den voldsutsatte går "på nåler" og venter på at noe voldelig skal skje. Det er ikke voldsepisodene alene som tærer på, med den vedvarende frykten og opptattheten av volden. **Sosial vold** er isolasjon eller avgrensning av kontakt.

Mobbing

Mobbing er når en eller flere personer gjentatte ganger, og over en viss tid, sier eller gjør vonde og ubehagelige ting mot noen som har vanskelig for å forsvare seg, uavhengig av alder. Det vonde og ubehagelige kan være direkte mobbing med slag, spark, skjellsord, krenkende og hånlige kommentarer eller trusler (www.forebygging.no; en kunnskapsbase for forebyggende og helsefremmende arbeid)

Materiell vold

Materiell vold er handlinger rettet mot ting eller gjenstander. Det kan innebære å slå inn vegger, dører eller vinduer, kaste og rasere inventar, knuse eller ødelegge gjenstander eller rive i stykker klær.

Seksualisert vold

Seksualisert vold omfatter et bredt spekter av handlinger, fra seksuell trakassering og krenking, seksuelt press eller tvang, til voldtekt og seksuell tortur. Seksuell omgang mellom nære familiemedlemmer i nedstigende eller horisontal linje, mellom en voksen i en foreldrerolle og et barn, er incest.

Det er et seksuelt overgrep når et barn involveres i seksuelle aktiviteter som han/hun ikke kan forstå rekkevidden av, ikke er utviklingsmessig moden for og derfor ikke kan samtykker i, og/eller aktiviteter av en slik art at det overskrider samfunnets sosiale og rettmessige normer.

Straffeloven skiller mellom:

- **Seksuelt krenkende og annen uanstendig atferd;** for eksempel blotting, kikking, anstøtelige bevegelser, ord- og bildebruk rettet mot en annen uten direkte fysisk kontakt og/eller via sosiale media.
- **Seksuell handling;** for eksempel beføling av en annens bryster eller kjønnsorgan.
- **Seksuell omgang;** for eksempel samleie, samleielignende forhold, inntrengning i kroppens hulrom av gjenstander eller kroppsdeler.

Seksuelle overgrep omfatter blant annet blotting, kikking, fotografering, verbale kommentarer av seksuell karakter, seksuelt preget berøring, onani, oralsex, samleie, innføring av gjenstander i kroppens hulrom mv. Grunnleggende elementer i de fleste definisjoner av seksuelle overgrep mot barn er at handlingen skjer for å tilfredsstille overgriper og at handlingen krenker barnets integritet.

Økonomisk vold

Økonomisk vold er en form for vold som kan komme til uttrykk ved at partneren forhindres fra å ha rådighet over sin egen økonomi. Nektes adgang til sin egen eller felles bankkonto eller forhindres fra å ha egen inntekt og dermed presses til å må be om penger.

Grooming - internettrelatert seksuelle overgrep

Grooming er prosessen hvor en voksen blir venner med, og oppretter en emosjonell kontakt med barn for så å avtale et møte slik at det blir mulig for den voksne å ha seksuell omgang med barnet. Et typisk hendelsesforløp i en groomingsak vil ofte begynne med kontakt over internett.

Ære og æresrelatert vold (tvangsekteskap, omskjæring og kjønnslemlestelse)

Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er også former for vold i nære relasjoner. Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse krever en særlig innsats. Regjeringen har utarbeidet en egen handlingsplan for dette området; Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensinger av unges frihet (2013-2017)

3.2. Dagens situasjonsbilde

Internasjonalt

I internasjonal sammenheng er sykdomsbyrden i Norge som følge av vold som skade blant de laveste i verden, med 63,4 helsetapsjusterte leveår (DALY) per 100 000 innbygger, sammenliknet med for eksempel 400,6 DALY per 100 000 innbygger i USA. Menn i Norge har rundt 60 prosent høyere DALY-rate tilskrevet vold enn kvinner (77,6 mot 48,8 DALY). Både blant menn og kvinner er ratene høyest i det første leveåret, samt i ungdomsårene og ung voksen alder.

Nasjonalt

Gjennom livsløpet forekommer vold oftest mot barn, ungdom og unge voksne. Når omsorgsgivere utøver fysisk vold, skjer dette ofte i sammenheng med psykisk vold og omsorgssvikt. Fysisk vold fra foreldre starter ofte tidlig i barneårene (*Myhre, 2015*).

Vold mot de aller minste barna er forhold som vanskelig lar seg kartlegge gjennom foreldrerapportering og selvrapportering, derfor har vi lite kunnskap om dette.

Datagrunnlaget for vold mot voksne og eldre er noe begrenset, men på alvorlig fysisk vold og seksuelle overgrep finnes det en del.

Nasjonalt har det i senere tid kommet en god del data.

Barn

Basert på disse undersøkelser fremkommer det at 1 av 20 voksne oppgir at de i løpet av oppveksten har opplevd barnemishandling i form av alvorlig vold som har gitt synlige skader eller merker.

Om lag 1 av 5 unge har opplevd mindre alvorlig vold slik som lugging eller blitt slått med flat hånd. Det er langt flere gutter enn jenter som blir utsatt for de mindre alvorlige formene for fysisk vold.

Voksne

I spørreundersøkelser opplyser nesten 1 av 4 kvinner og nesten halvparten av menn at de har vært utsatt for vold etter at de fylte 18 år.

I voksen alder er kvinner og menn omtrent like ofte utsatt for mindre alvorlig partnervold.

Når det gjelder mer alvorlige former for partnervold, er kvinner oftere utsatt enn menn.

Menn blir oftere enn kvinner utsatt for fysisk vold utenfor familien.

Over 1 av 100 eldre oppgir at de har vært utsatt for vold etter 65 års alder. Det er ingen signifikant forskjell mellom menn og kvinner.

Lokalt

Agdenes, Meldal, Orkdal og deler av Snillfjord kommuner ble sammenslått til Orkland kommune fra 1. januar 2020, og den 11. mars samme år ble coronaviruset erklært som pandemi av WHO. Vi befinner oss fremdeles i en pandemi og det er derfor for tidlig å konkludere i om pandemien har påvirket antall tilfeller av vold i nære relasjoner, typer vold og lignende.

En må ta med seg at sakskategorien familievold i politiets tallmateriale, dekker en hel rekke forskjellige typer lovbrudd. Felles for dem alle er at den straffbare handlingen er rettet mot, eller rammer, den/de fornærmede på en slik måte at handlingen havner under paraplybetegnelsen familievold. I det aktuelle tallmateriale for perioden er det identifisert 28 ulike typer lovbrudd.

	2017	2018	2019	2020	2021
Orkdal	17	16	13		
Meldal	10	7	6		
Agdenes	1	0	1		
Snillfjord	4	0	1		
Orkland kommune				22	44
Totalt	32	23	21	22	44

Fordeling i prosent av antall fornærmede i vårt politidistrikt etter alder:

Alder på fornærmet	2017	2018	2019	2020	2021
0-15	62%	58,9%	48,3%	54%	43,5%
16-30	13%	18,7%	16,2%	10,8%	21%
31-45	18,5%	14%	19,5%	24,4%	22,5%
46-60	0,9%	2,8%	13,8%	8,1%	12%
>60	5,6%	5,6%	2,2%	2,7%	0,8%

Fordeling i antall fornærmede 0-15 år:

Alder på fornærmet	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Total- sum	% av total
0-5	11	30	16	10	15	21	103	18
6-10	7	26	29	21	14	26	123	22
11-15	1	11	18	11	11	7	59	11

I 2017, 2018 og 2019 ser vi totalsummen for saker som er registrert i Agdenes, Meldal, Orkdal og Snillfjord. En liten topp i 2017 ble etterfulgt av tre veldig like år i antall henvendelser, men så kan vi se at det fra 2020 til 2021 er en dobling av saker. Det er nærliggende å tro at dette kan ha sammenheng med både pandemien og situasjonen folk ble satt i på grunn av den, og at både politi og flere kommunale tjenester på grunn av pandemien hadde økt fokus på de sårbare barna.

Andelen fornærmede er størst i aldersgruppen 0-15 år, men vi ser at den prosentvise andelen har gått ned sammenlignet med tidligere år. Vi har 3 082 barn og ungdommer i alder 0-14 år i Orkland. Om 20 prosent av disse blir utsatt for mindre alvorlig vold så tilsvarer det 616 personer. Om 5 prosent av alle blir utsatt for alvorlig vold i hjemmet så tilsvarer det 154 personer. Dette er statistiske tall, og som vi ser av tabellen er dette langt høyere enn det som blir anmeldt. Det er viktig å være klar over at ved en voldsepisode kan det være flere fornærmede. Derfor vil antall voldshendelser være lavere enn antall fornærmede.

At andelen anmeldte tilfeller mot personer over 60 år utgjør en så liten del, og har nedadgående trend er i utgangspunktet positiv, men her har man klar mistanke om store mørketall. Vold i nære relasjoner mot eldre utøves ofte av barn, ektefeller eller omsorgspersoner som yter hjelp, og er sannsynligvis også en årsak til få anmeldelser. Det er vanskelig å anmelde eller melde fra til noen om at en som står deg nær, også gjør deg vondt. Vi har i vårt nedslagsfelt gjennomsnittlig to meldte tilfeller per år for personer over 60 år, noe som svarer 0,3 prosent eller 3 promille. Basert på statistikk skulle vi hatt cirka 50 tilfeller i året.

Sammenligner vi nasjonale data og spørreundersøkelser med de faktiske tall fra politiet, ser vi at mange som er utsatt for vold i nære relasjoner aldri sier ifra. For voksne kan det være vanskelig å si ifra om at noen som står dem nær, også er noen som gjør dem vondt. Og vi vet at barn er veldig lojale ikke bare mot sine foresatte, men også andre voksne de har nære relasjoner til. Vi vet også at både barn og voksne i flere tilfeller trues til taushet.

3.2.1. Hva gjør jeg ved mistanke om at et noen utsettes for vold

Alle som arbeider med mennesker i barnehager, skoler, institusjoner, tverrfaglige tjenester med videre har et medansvar for å fange opp og identifisere barn, unge og voksne som kan være utsatt for vold/overgrep eller annen omsorgssvikt. Først og fremst må de ansatte ha tilstrekkelig kunnskap for å fange opp tegn hos utsatte barn, unge og voksne og ikke minst vite hva de skal gjøre dersom de avdekker overgrep. Uansett vil dette være et ukjent felt for mange, og dermed vil de være avhengig av at det finnes et hjelpeapparat å støtte seg på.

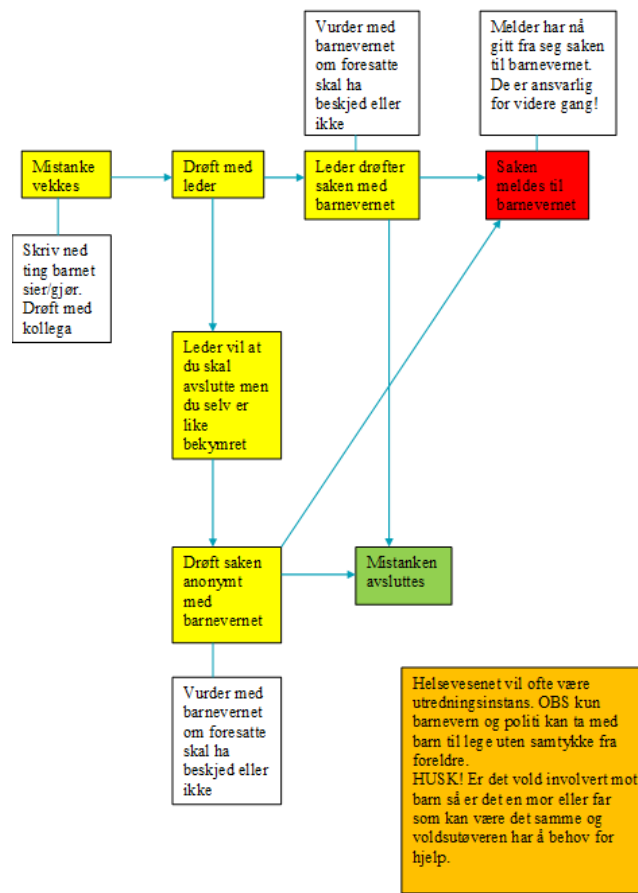

Ikke snu ryggen til problemet, mistenker du noe, må du gjøre noe om du konfronteres med vold i nære relasjoner!

Alle har en plikt!

Mistanke om at et noen utsettes for vold i nære relasjoner, enten direkte eller indirekte, kan oppstå på bakgrunn av forskjellige forhold. Den som utsettes for vold kan si noe plutselig og for så vidt umotivert, eller ansatte kan observere forhold, fysiske smerter eller symptomer som skaper mistanken, *se vedlegg symptomer barn.*

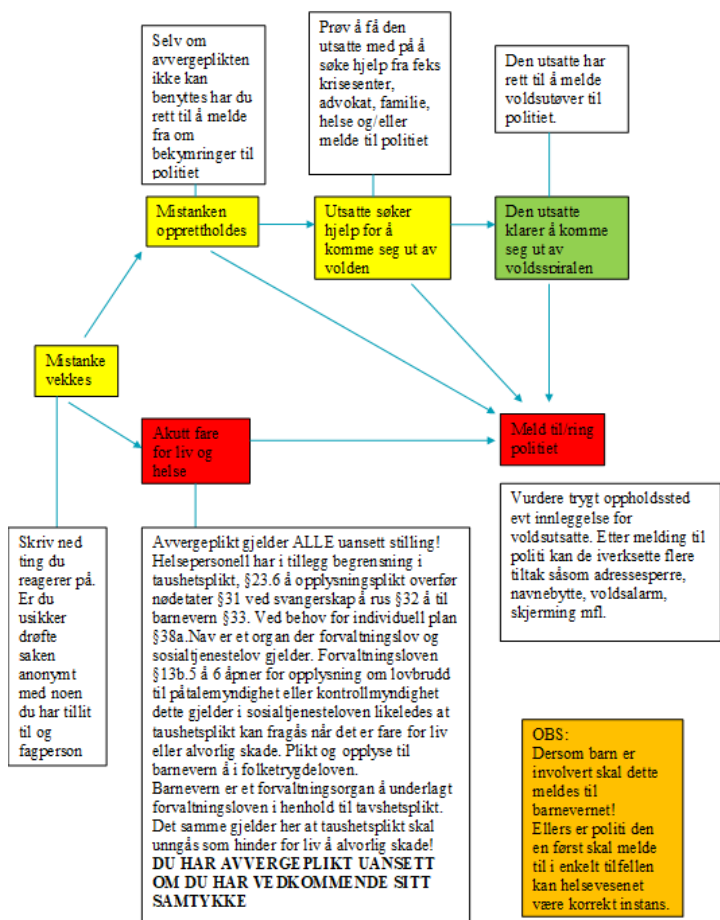
3.2.2. Flytskjema ved mistanke om vold og overgrep mot barn

Hva gjør jeg hvis noen prater for første gang? Uforberedt samtale:

- Vær rolig. Ta imot det som sies uten å vise at du eventuelt blir skremt.
- Si at det var bra at barnet eller den voksne sa ifra om dette.
- Fortell at det var riktig at han/hun kom til deg. Den som forteller, trenger å få tydelig beskjed om at det er lov å snakke om det vanskelige som har skjedd.
- Ikke lov barnet at dette blir en hemmelighet mellom deg og barnet. Forklar at du må si ifra til andre voksne for at ting skal bli bedre. Fortell at vi vil hjelpe, og si at loven sier at vi MÅ hjelpe.
- Den som forteller, bestemmer hva det vil si. Han/hun må ikke bli presset.
- Skriv ned hva barnet eller den voksne og du selv sier.
- Gi den som forteller gode pauser – ikke avbryt.
- Gå til nærmeste leder med det du har fått vite.
- Anonymt kan du drøfte med kollega, politikontakt eller leder uten brudd på taushetsplikten din.

3.2.3. Flytskjema ved mistanke om vold og overgrep mot voksne

3.3. Forankring av temaplanen

I flere av kommunene som i dag utgjør Orkland kommune har det vært politisk fokus på vold i nære relasjoner, men det er kun Orkdal som hadde egen temaplan for barn og ungdom opp til 18 år. SLT (*Samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak*) sin koordineringsgruppe var arbeidsgruppe for planarbeidet. I 2018-2019 startet Orkdal kommune på arbeidet med en plan med tanke på gruppen over 18 år. I Orkland kommune sin planstrategi er det politisk vedtatt at man skal ha en felles temaplan for *Vold i nære relasjoner* uavhengig av alder.

Arbeidsprosess

SLT sin koordineringsgruppe har fungert som referansegruppe i arbeidet. Kommuneoverlege og SLT-koordinator har hatt det overordnede ansvaret for planen, i tett samarbeid med kommunalsjef for helse og mestring.

Utkast til plan ble lagt fram for kommunedirektørens ledergruppe i februar 2022, og deretter for politirådet i mars 2022.

Kommunikasjon har deretter utført språkvask og jobbet med layout i tråd med kommunens retningslinjer for dette. Deretter ble planen i mars sendt ut på høring til alle enheter i kommunen, lokalt politi, lokal legevakt, lokalt akuttmottak på sykehus og lokal ambulansetjeneste. Høringsfrist: 30. april 2022. I forbindelse med høringsrunden var også kommuneoverlege og SLT-koordinator tilgjengelig for å legge frem planen for de ulike enhetene, rådene og politiet der det var ønskelig.

Høringsinnspill er tatt inn i planen etter høringsfrist og planen videresendes til kommunikasjon for språkvask mai 2022. Planen ble deretter sendt på høring til aktuelle hovedutvalg og ungdomsrådet, rådet for personer med nedsatt funksjonsevne, eldrerådet og idrettsrådet i juni 2022. Før den ble lagt frem for politisk behandling i hovedutvalg deretter kommunestyret i høsten 2022.

4. Sentrale og lokale føringer

4.1. Lovverk og føringer fra sentrale myndigheter

Regjeringens handlingsplan *Frihet fra vold 2021-2024 for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner* har 6 hovedfokusområder:

- Målrettet forebygging
- Likeverdig og sammenhengende bistand
- Effektiv beskyttelse og straffeforfølgelse
- Bedre forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn
- Helhetlig kriseberedskap
- Styrket internasjonalt samarbeid

Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven)

Helse- og omsorgsdepartementet (2011)

§3.1 Kommunen skal sørge for at personer som oppholder seg i kommunen, tilbys nødvendige helse- og omsorgstjenester.

Kommunens ansvar omfatter alle pasient- og brukergrupper, herunder personer med somatisk eller psykisk sykdom, skade eller lidelse, rusmiddelproblem, sosiale problemer eller nedsatt funksjonsevne.

Kommunens ansvar etter første ledd innebærer plikt til å planlegge, gjennomføre, evaluere og korrigere virksomheten, slik at tjenestenes omfang og innhold er i samsvar med krav fastsatt i lov eller forskrift.

Lov om barnehager (barnehageloven)

Kunnskapsdepartementet (2016)

§ 45 Opplysningsplikt til sosialtjeneste og helse og omsorgstjenesten

§ 46 Opplysningsplikt overfor barnevernet

Lov om barneverntjenester (Barnevernloven)

Barne- og likestillingsdepartementet (1992)

§ 6.4 Opplysningsplikt. Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold.

Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)

Justis- og beredskapsdepartementet (2016)

§ 13b-7 Taushetsplikt er ikke til hinder for at forvaltningsorganet deler opplysninger med andre så langt det er nødvendig for å unngå fare for liv eller helse.

Lov om helsepersonell med mer. Helsepersonelloven

Helse og omsorgsdepartementet (2001)

§ 33. Opplysningsplikt

Den som yter helsehjelp, skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten.

Helsepersonell skal uten hinder av taushetsplikt etter § 21 melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold.

Lov om straff (straffeloven)

Justis- og beredskapsdepartementet (2015)

§196 Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge et lovbrudd eller følgene av det, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig, og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at lovbruddet er eller vil bli begått. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt og gjelder lovbrudd som blant annet nevnt i §282 mishandling i nære relasjoner.

Lov om kommunale krisesentertilbud (Krisesenterlova)

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2009)

§1 Formålet med denne lova er å sikre eit godt og heilskapleg krisesentertilbod til kvinner, menn og barn som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar.

Andre lover og forskrift med relevans for temaplan vold i nære relasjoner:

1. Lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven), Justis- og beredskapsdepartementet (2001)
2. Forskrift om en verdig eldreomsorg (verdighetsgarantien), Helse- og omsorgsdepartementet (2010)
3. Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (psykisk helsevernloven), Helse- og omsorgsdepartementet (2016)

Oppsummering

Det er flere lover og forskrifter som sier noe om taushetsplikt og opplysningsplikt, og som da indirekte også omhandler vold i nære relasjoner. For ansatte i Orkland kommune omhandler dette både forvaltningsloven, og ulike særlover for de ulike tjenestene. Uansett har **alle** et ansvar. Om du jobber i barnehage, skole, renhold, tekniske tjenester, helse eller andre kommunale områder, og du mistenker at noen utsettes for vold, har du plikt til å melde ifra for å avverge at det skjer igjen. Dette heter avvergeplikt.

4.2. Lokale føringer

Vold i nære relasjoner er en utfordring på tvers av de fleste fag og tjenesteområder i en kommune, og påvirker måloppnåelsen til flere delmål og strategier i samfunnsdelen.

4.2.1. Føringer fra kommuneplanens samfunnsdel

Hovedmål	Delmål	Strategi	Måloppnåelse temaplan
 Modig	Orkland møter framtidens utfordringer på en offensiv måte.	M2,3,5	M2 dreie ressursinnsatsen mot helsefremmende og forebyggende arbeid og aktivitet M3 vektlegge kompetansebygging i samarbeid med forsknings- og utviklingsmiljø, arbeidsliv og lokalsamfunn M5 synliggjøre Orkland som et attraktivt sted å bo og arbeide for å øke tilflytting og redusere tap av kompetanse til storbyene
 Klok	Orkland skal være et inkluderende samfunn for mennesker i alle livsfaser, med ulike forutsetninger og funksjonsevner, der den enkelte opplever tilhørighet, mestring, trivsel og tar medansvar.	K1,2,3,8	K1 arbeide helsefremmende og forebyggende for å oppnå god folkehelse i befolkningen K2 legge til rette for informasjons- og opplæringstiltak og andre virkemidler som bidrar til at innbyggerne tar gode valg for egen helse og livskvalitet K3 hindre utenforskap og konsekvenser av sosial ulikhet gjennom tidlig innsats og koordinerte K8 legge til rette for at innbyggerne har tilgang til grunnleggende-, helhetlige og forsvarlige helsetjenester av god kvalitet og til rett tid

Hovedmål	Delmål	Strategi	Måloppnåelse temaplan
 Nær	Orkland kommune skal være nær og arbeide for gode menneskemøter, møte individuelle behov og ta hele Orkland i bruk.	N8	N8 legge til rette for at innbyggerne kan leve aktive liv og bo trygt i eget hjem så lenge som mulig

4.3. FNs bærekraftsmål - fra globalt til lokalt

RAMMER OG SAMMENHENG

Denne figuren viser sammenhengen illustrert med fire tannhjul, fra ytterst til innerst:

Tannhjul 1- FNs bærekraftsmål
 Tannhjul 2- Målgrupper og interesser
 Tannhjul 3- Våre verdier
 Tannhjul 4- Vår visjon

Den gjensidige avhengigheten, samspillet og samhandlingen mellom tannhjulene er avgjørende for at vi når målsettingene for planperioden 2020-2032.

5. Tiltak og økonomiske konsekvenser

5.1. Oversikt tiltak

Lokalt samarbeid mot vold i nære relasjoner i Orkland

Orkland kommune og Orkland politistasjon er sentrale aktører i det kriminalitetsforebyggende arbeidet i kommunen. Politirådet i Orkland har øverste ansvar for å koordinere og iverksette lokal forebygging. En bred, god og konstruktiv dialog med andre statlige instanser, organisasjoner, lokalmiljø og befolkningen er en forutsetning for å lykkes.

Alle enheter i Orkland kommune har sine egne årsplaner eller fagplaner som beskriver tiltak og innsats innenfor egen enhet. Enhetene vil naturlig nok jobbe ulikt med denne problemstillingen, ut fra type enhet og brukere av deres tjeneste. Kunnskap, trygghet og relasjoner er grunnleggende viktig arbeid for alle enheter. Kulturbygging innenfor alle enheter der det er rom for å snakke om temaet og der en har noen å snakke med uansett om en mistenker at noen er utsatt eller selv er utsatt for vold.

5.2. Tidslinje for gjennomføring

Beskrivelse/tiltak	Startdato	Sluttdato	Varighet
Implementering av temaplan til alle ansatte slik at alle får et eierskap til plan.	1.10.2022		Varig
Alle enhetsledere har ansvar for at nytilsatte blir kjent med planen ved oppstart.			
Enhetsleder er ansvarlig for årlig gjennomgang/oppfrisking av plan for alle sine ansatte.	Fortløpende		Varig

6. Forventede resultater

Basert på statistiske resultater vil omtrent 800 - 1000 personer i Orkland være rammet av en eller annen form for vold i nære relasjoner på et eller annet tidspunkt i livet. Depresjon, uførhet eller rusmisbruk er hyppigere forekommende i den utsatte gruppen. Det at yngre aldri kommer seg i arbeidslivet kan resultere i mange år med redusert livskvalitet, belastning på helsevesenet og en økonomisk belastning for kommunen.

Det er store mørketall rundt vold i nære relasjoner, men ved å gjøre denne planen kjent i kommunen håper vi i kommunen å avdekke flere, slik at flere kan få hjelp. Dette vil sannsynligvis føre til en økning rent statistisk i begynnelsen, men som over tid vil føre til en reduksjon. Når det skapes en bevisstgjøring rundt risikofaktorer og symptomer, kan flere se, og ikke minst vite hva man skal gjøre med det man ser. Målet er å avdekke flest mulig slik at de som trenger hjelp kan få hjelp så tidlig som mulig. Dette vil igjen være med å forebygge at nye overgrep skjer. Dette fordi vi vet at voldsutsatte ofte igjen utøver vold mot sine nærmeste.

Å prioritere arbeidet mot vold og overgrep er en investering i framtida både menneskelig og samfunnsøkonomisk!

Vedlegg

Symptomer på at barn og unge kan være utsatt for eller vitne til vold

Husk at barn både kan være utsatt for vold eller vitne til vold uten at de har symptomer, og at disse symptomene også noen ganger kan være symptomer på noe annet.

Alder	Emosjonelt	Kognitivt	Atferdsmessig
0-1 år	○ Angst ○ Spenning ○ Hyperaktivisering ○ Traumatisering	○ Manglende respons ○ Forsinkelser i utviklingen	○ Gråt ○ Skader seg selv ○ Forstyrrelser i søvnrytme ○ Fordøyelsesproblemer
1-5 år	○ Frykt ○ Angst ○ Lett frustrert ○ Sint ○ Frykt for utøver ○ Tvilende ○ Føler seg splittet mellom foreldrene ○ Føler seg maktesløs ○ Sårbar ○ Lav selvtillit	○ Lett distraheret ○ Vanskelig å fokusere ○ Lav impuls kontroll ○ Forsinket utvikling	○ Slår seg vrang ○ Kopierer utøvers adferd ○ Utagering ○ Beskyttende ovenfor yngre søsken ○ Beskyttende ovenfor mor; vil være hjemme ○ Knuser leker ○ Nervøse vaner ○ Manglende respekt for kvinner
5-12 år	○ Gråter lett ○ Desorganiserte følelser ○ Problemer med tillit ○ Desperasjon ○ Håpløshet, hjelpeløshet ○ Manglende empati ○ Sinne	○ Spesifikke lærevansker ○ Selvmordstanker ○ Manglende struktur og fokus ○ Overdrevent ansvarlig ○ Manglende ansvar	○ Prøver å være i kontroll ○ Hærverk ○ Voldsomme ○ Utageringer ○ Rømme hjemmefra ○ Perfeksjonisme ○ Mangler grenser ○ Vold mot utøver ○ Selvskading ○ Slåss

Alder	Emosjonelt	Kognitivt	Atferdsmessig
Unge jenter	○ Problemer med tillit ○ Sinne ○ Sterkt ønske om å bli beskyttet ○ Føler spenninger og rastløshet ○ Føler seg hjelpeløs og uten håp ○ Føler skyld og skam for volden ○ Deprimert	○ Problemer med oppmerksomhet ○ Selvmordstanker ○ Manglende struktur og fokus ○ Overdrevent ansvarlig ○ Manglende ansvar	○ Ikke i stand til å fungere hjemme ○ Ikke i stand til å fungere i relasjoner ○ Rømmer hjemmefra ○ Rusmisbruk ○ Tidlig graviditet ○ Spiseproblemer ○ Ser etter sterk beskyttelse blant menn ○ Selvskading
Unge gutter	○ Følelse av hjelpeløshet og skyld ○ Tilbaketrekning ○ Skamfull og flau ○ Har ikke venner ○ Deprimert ○ Trenger kontroll	○ Problemer med å holde fokus ○ Problemer med å flytte fokus ○ Dropper ut av skolen ○ Tenker at vold er ok i parforhold ○ Stereotype maskuline verdier ○ Selvmordstanker	○ Bruker vold som mestring ○ Rusmisbruk ○ Antisosial atferd ○ Utagering ○ Problemer med relasjoner ○ Vold mot utøver ○ Seksuelle problemer ○ Selvskading

Tips om nettsider, informasjon, planer og lenker for å finne mer informasjon om vold i nære relasjoner

Navn	Hva er dette	Kontaktinformasjon/ bestilling
«Frihet fra vold»	Regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner.	○ Frihet fra vold
«En god barndom varer livet ut» – Tiltaksplan for å bekjempe vold mot seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)	Tiltaksplan med 43 konkrete tiltak for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom. Utgitt av Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet.	○ Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)
Stortingsmelding nr. 15 (2012-2014) Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner.	Meldingen gir en beskrivelse av tiltak som er gjennomført, og skisserer linjene i det videre arbeidet. Målet er at alle hjem skal være en arena for trygghet og omsorg – frie for vold.	○ Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner
«Hvordan står det til med barns rettigheter i Norge?»	Mange mener at anbefalingene i barnekomiteen er skrevet i et veldig vanskelig språk, og Redd Barna har utgitt et hefte der de har krevet om disse anbefalingene til et enklere språk. De har fått hjelp av ulike grupper barn til å gjøre språket mer barnevennlig.	○ Redd Barna
«Barnespor for helsepersonell»	Barnespor er verktøy som er ment som en støtte i foreldrefamiliesamtaler og samtaler med barn der en eller begge foreldrene sliter med rus- eller psykiske vansker. Utarbeidet av Kompetansesenter rus-Midt-Norge (KoRus) med flere.	○ Barnespor for helsepersonell

Navn	Hva er dette	Kontaktinformasjon/ bestilling
Norges lover	Offisiell kunngjøring av endringer i norske lover og forskrifter. Gratis tilgang til gjeldende lover og forskrifter, traktater og nye dommer.	○ Lovdata.no
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.	Senterets formål er å styrke kunnskap og kompetanse om vold og traumatisk stress gjennom forskning, utviklingsarbeid, utdanning, veiledning og rådgivning.	○ Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress
Tverrfaglig konsultasjonsgruppe for barn utsatt for omsorgssvikt og overgrep	Tema for drøfting med konsultasjonsteamet kan være bekymringer for enkeltbarn hvor en er usikker på hva som er fornuftig å gjøre i saken, hvem som bør involveres, lovgrunnlag, grad av bekymring i forhold til mistanke om vold, seksuelle overgrep eller annen omsorgssvikt. Sakene legges frem anonymt og tidspunkt forhåndsavtales med Barnehuset. De som kan henvende seg med saker er alle ansatte i offentlige enheter som arbeider med barn og unge i Trøndelag fylke som for eksempel barnevern-tjenestene, helsesøster, barnehagepersonell, lærere med flere.	○ Barnehuset i Trondheim
Ressursside om tvangsekteskap og annen æresrelatert vold		○ Tvangsekteskap.net

Navn	Hva er dette	Kontaktinformasjon/ bestilling
Ung.no	Offentlig og kvalitetssikret informasjon for ungdom.	○ Ung.no
NKVTS Nasjonalt Kunnskapscenter om vold og traumatisk stress	Oversikt over ulike hjelpetilbud ved behov for hjelp ved vold og overgrep.	○ Din vei

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

1 ALDER 18 ÅR Alle under 18 år er barn, dersom ikke en tidligere alder er lovfestet av staten.

2 INGEN DISKRIMINERING Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendoms, funksjons-hemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

3 TIL BARNETS BESTE Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert rådgivning.

4 STATENS ANSVAR Det er statens ansvar å sette barnrettighetene ut i livet.

5 FORELDREANSVARET Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet velferd og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.

6 RETT TIL LIV Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg.

7 NAVN OG STATSBØRGERSKAP Barnet har, umiddelbart etter fødselen, rett til navn og nasjonalitet, og så langt det er mulig, å kjenne til sine foreldre og få omsorg av dem.

8 IDENTITET Staten skal respektere barnets rett til å bevare sin identitet, herunder nasjonalitet, navn og familierforhold. Dersom et barn ulovlig blir fratatt slik identitet skal staten hurtig bestå med gjenoppretting.

9 HOLDE FAMILIEN SAMMEN Barnet skal ikke adskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.

10 GJENFORENE FAMILIEN Saknader om familiegjenforening over landegrenser skal behandles på en positiv, human og raske måte. Barnet har rett til regelmessig kontakt med begge foreldre.

11 ULOVLIG BORTFØRING OG TILBAKEHOLD Staten skal beholpe at barn blir tatt ulovlig ut av et land eller hindret fra å vende tilbake, og skal inngå avtaler med andre land for å til til dette.

12 Å SI SIN MENING OG BLI HØRT Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

13 FÅ OG GI INFORMASJON Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og gi informasjon, og til å få informasjon på alle måter.

14 TÅNKE-, SAMVITTHETSGETS- OG RELIGJONSFRIFHET Barnet har rett til tankesamvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes retter og plikter til å opplyse barnet om dets rettigheter i slike spørsmål.

15 ORGANISASJONSFRIFHET Barnet har rett til organisasjons- og samlingsfrihet.

16 RETT TIL PRIVATLIV Barnet skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt foreliv, i familien, i hjemmet eller i korrespondansen sin. Det skal beskyttes mot ulovlig angrep mot ære og omdømme.

17 MASSEMEDIA Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap, sosiale ferdigheter og velvære, til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.

18 FORELDREANSVARET Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også tatt hensyn til utøverbisende foreldre.

19 BESKYTTELSE MOT MISBRUK Staten skal beskytte barn mot fysisk eller psykisk mishandling, forsmættelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

20 BARN UTEN OMSORG FRA FAMILIEN Barn som er uten familier, har særlig rett til beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.

21 ADOPSJON Nasjonal og internasjonal adopsjon skal bare finne sted i samsvar med loven, og skal være autorisert av myndighetene. Adopsjon utenlands skal ikke resultere i urettmessig økonomisk forteneste, og bør betraktes som et alternativ til omsorgstilbud i barnets opprinnelsesland.

22 FLYKTNINGEBARN Barn som søker flyktningstatus eller som anses som flyktninger, skal få behørig beskyttelse og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.

23 FUNKSJONSHEMMEDE BARN Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvillit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsejenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

24 HELSE Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barnedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

25 BARN UTEN OFFENTLIG OMSORG Barn plassert i omsorgstilbud utenfor familiemiljøet har krav på periodisk vurdering av behandlingen og oppholdet der.

26 SOSIALTJENESTER Staten skal sikre at barnet får den sosiale tryktheten og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

27 LEVESTANDARD Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldre, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre at levestandarden er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.

28 UTDANNING Barnet har rett til utdanning. Staten skal gi grunnskoleutdanning gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, og sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

29 MÅLET MED UTDANNING Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.

30 MINORITETER OG URBEFOLKING Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i samsvar med sin kultur, religion og eget språk.

31 LEK OG FRITID Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

32 BARNARBEID Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings- eller utviklingsmulighetene.

33 NARKOTIKA Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetning og produksjon av narkotiske stoffer.

34 SEKSUELL UTNYTTING Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttning og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

35 BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG Staten har plikt til å gjeninnføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

36 ANNEN UTNYTTING Staten har plikt til å beskytte barnet mot forurettelse for utnyttning som på noen måte kan være skadelig for barnets ve og vel.

37 FENGSEL, DØDSSTRAFF OG TORTUR Barn skal ikke utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Dødsstraff eller fengsel på livstid uten mulighet for løslatelse er ikke tillatt hvis forbyrdselen ble utført før fylte 18 år. Barn som er i fengsel, skal holdes skilt fra voksne, om ikke det motsatte anses å være best for barnet. Fengsel skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidrom. Pågripelse og fengsel skal skje på lovlig måte, og barnet har rett til juridisk og annen egnet bistand og til å få en raske og uafhængig overprøving av sin sak.

38 BARN I KRIG Staten skal sette i verk tiltak for å hindre at barn som ikke er fylt 15 år, tar direkte del i krigføring.

39 REHABILITERING OG REINTEGRERING Staten er forpliktet til å iverksette alle menneskelige tiltak for å sikre rehabilitering og sosial reintegrering av barn som er offer for misbruk, utnyttelse, forsmættelse, tortur, væpnet konflikt eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

40 BEHANDLING I SAKER OM STRAFF Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som fremmer dets følelse av verdighet og egenverd og styrker dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lovavdel. Det skal være mulighet til å få prøvet en straffdom av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av folk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.

41 NÅR ANDRE LOVER ER BEDRE Hvis annen nasjonal lovgivning eller folkeretten sikrer barnet bedre enn med denne konvensjonen, gjelder disse lovene, og ikke konvensjonen.

42 KJENNSKAP TIL KONVENSJONEN SKAL SPRES Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for barn og voksne.